

Čemu i o čemu tematski broj iz urbane sociologije?

Koncipiranje tematskih brojeva časopisa veliko je iskušenje za svako uredništvo. Posebice ako to nije stalna praksa. Naime, tim se prigodicama uvijek nadaje pitanje uzroka i povoda temeljitijeg propitivanja određenog problemskog sklopa. Ma koliko se i inače u izboru i kompoziciji sadržaja ogledao redakcijski program toliko je u tematskim brojevima usmjerenje uredništva vidljivije, možda već u samom izboru teme. Budući da je u dosadašnjem izlaženju »Revije za sociologiju« ovo tek drugi tzv. čisti tematski broj i da njegovim objavljivanjem ujedno obilježavamo petu obljetnicu časopisa, potreba da odgovorimo na pitanje »Čemu i o čemu tematski broj iz urbane sociologije?« još je evidentnija.

Odluku o izdavanju ovog broja donijeli smo zbog društvene i, s njom povezane, uže disciplinarne potrebe. Proces urbanizacije, ta mamutska sila, tok i oblik socijalne homogenizacije u općem okviru heterogene teritorijalizacije ljudske društvenosti, i u nas se zbiva na temelju izvjesnih univerzalnih osnova. No, unatoč tome, zadaćom ostaje propitivanje univerzalnih društvenih korijena urbanizacije u našoj zemlji (unutar nerazvijene i heterogene tradicije prostornog planiranja i oblikovanja, društveno-ekonomske strukture, kulture, itd.), posebice pak istraživanje i teorijsko uobličavanje posebnosti uzroka, tendencija i mogućih zakonitosti, te načina ispoljavanja procesa koje predmetno pokriva urbana sociologija. Naročito sa stajališta koncepcije i prakse samoupravljanja kao okvira novog načina prostornog planiranja putem dokidanja temelja krize ljudske zajednice.

Time u izvjesnom smislu postavljamo zahtjev za reinterpetacijom pojma »urbano« (gradsko), prevladavanjem nekih klasičnih shvaćanja procesa urbanizacije. Htjeli smo barem potaknuti pitanja o kojima — čini nam se — još uvijek premalo znamo, posebice kada je riječ o našem društvu i njegovoj samoupravnoj perspektivi. Okosnicu koje smo se u pripremanju broja pridržavali činile su društvene osnove, tendencije, zakonitosti i oblici teritorijalizacije ljudske društvenosti koji se ispoljavaju u procesu urbanizacije u najširem smislu riječi, a naročito pak nakana da se postavi pitanje socijalističkog karaktera urbanizacije i prostornog planiranja u nas. Tako naša ambicija — barem što se tiče lepeze pitanja — nije zastala na odnosu između prostora

i društvenosti, nego se rojila unutar propitivanja »urbane kulture« i »urbane civilizacije«, odnosno suvremenog urbanog načina egzistencije čovjeka. Krajnji bismo naš cilj mogli nazrijeti u pitanju: je li ideal ljudske zajednice u suvremenom visokorazvijenom tehnološkom i potrošačkom društvu i njemu svojstvenoj »urbanoj kulturi« puka iluzija ili utopija (kako to drže tzv. pesimisti), ili pak se sučeljavamo s nužnošću traganja za novom sintezom teorij-ski i metodologijski raznoliko situiranih spoznaja o evoluciji ljudske društvenosti u našem dobu i budućnosti, a koje ne vodi nekom više-manje apologetskom »prepoznavanju« ozbiljenja ideala zajednice u stvarnosti, nego ponaj-prije nameće potrebu demistifikacije dominantnih načina gledanja na čovjeka i društvo svojstvenih otuđenom čovjeku. Jasno je da se time nameće pitanje odnosa između socijalne organizacije i ljudske društvenosti uopće. A tu pak prestaje rasprava svedena na grad kao žarište urbanog života, a počinju pitanja smisla, sadržaja i načina ispoljavanja socijalnog života, te prostornih uvjeta i oblika organizacije tog života koji ga neće degradirati, odnosno problem osnova ljudske zajednice i slobodne, stvaralačke ličnosti.

Drugi razlog pokretanja ovog broja je nastojanje da podstaknemo razvoj ove u nas mlade posebne sociologije i da prezentiranjem rezultata istraživanja pridonesemo afirmaciji ove discipline i barem nekih njenih djelatnika.

Urbana se sociologija u nas javila među posljednjim posebnim sociologijskim disciplinama i ubrzano se razvija definirajući svoj predmet. Prvi ozbiljniji urbanosociologijski koraci u Jugoslaviji su učinjeni tek prije nepuno desetljeće, a u Hrvatskoj nešto kasnije — 1968—1969—1970. godine. I to na temelju zahtjeva urbanista da i sociolozi sudjeluju u izradi pretpostavki za prostorno planiranje. Osnovni poticaj za razvoj discipline bile su teme o velikim gradovima, a doprinosi nerijetko svođeni na posredovanje između težnji stanovnika (tretiranih subjektima) i planera prostora. Tek u zadnje dvije godine otvaraju se nove mogućnosti obuhvatom problematike razvoja općina i regija. Zato i nije čudno što su rijetka tzv. fundamentalna urbanosociologijska istraživanja, što neka ispitivanja imaju manje ili veće teorijske i metodologijske nedostatke, što još uvijek nema jačeg istraživačkog urbanosociologijskog institucionalnog jezgra (sociologija sela ga je dobila 1960. godine), itd.

Specifičnost predmeta ne samo urbane nego svih posebnih sociologija uvelike utječu na regrutiranje znanstvenoistraživačkog i stručno-analitičkog kadra. Naime, i urbani se sociolozi u nas regrutiraju u zamjetnoj i specifičnoj tendenciji deprofesionalizacije sociologije. Budući da se izučava specifičan predmet, gdje su npr. važne prostorne implikacije socijabilnosti u konkretnim društveno-historijskim uvjetima kao i socijalne konsekvence prostornog oblikovanja, prirodno je da se urbani sociolozi regrutiraju specijalizacijom sociologa i specijalizacijom urbanista. Taj način regrutiranja kadra pretpostavlja, dakle, urbanističko obrazovanje sociologa ili temeljito sociologijsko obrazovanje izvorno nesociologa. Drugim riječima, nije u pitanju puka sociologijska izvornost, nego ponajprije stjecanje načina sociologijskog mišljenja i interpretacije. Ako je za sociologiju ovaj način regrutiranja kadra možda najkarakterističniji u odnosu na ostale znanstvene discipline i struke on može biti i korijen opasnosti postavljanja pojedinaca kao meritornih valori-

zatora i selektora sociologijskog rada već zato što su društvena bića, što žive u društvu, posebice sudjeluju li još u procesima donošenja ključnih društvenih odluka.

Bili smo svjesni da u jednom tematskom broju ovaj dijapazon pitanja u ponajboljem slučaju može biti naznačen. U to nas je uvjerio tok realizacije projekta. »Mladost« ove discipline, nedovoljna povezanost na razini Jugoslavije, itd., uvjetovali su što smo ostali necjeloviti, te što smo se sveli na suradnju iz Hrvatske, a istraživački na Zagreb i njegovu okolicu. Izostala je teorijska i metodologijska valorizacija dosadašnjih istraživanja i radova. Posebice nismo uspjeli prevladati tzv. klasičnu problematiku u kojoj središnje mjesto zauzima veliki grad. I to bez obzira na konkretan karakter priloga i relativno cjelovitu monografsku obradu grada Zagreba.

Međutim, ako zbog otvaranja perspektiva za budućnost nasušnom potrebom ostaje kritička transdisciplinarna odnosno integralna valorizacija dosadašnjeg rada, smatramo da smo priložima koje objavljujemo dali ne samo poticaj za daljnji razvoj ove discipline, nego i afirmirali njen doprinos u rješavanju konkretnih urbanosocioloških pitanja, a naročito suradnju sociologa i urbanista. Izuzetno nam je drago što se našem pozivu za suradnju odazvao toliki broj urbanista, te što smo uspjeli okupiti gotovo sve urbane sociologe u Hrvatskoj.

Konačno, u definiranju koncepcije ovog broja sudjelovali su I. Cifrić, O. Čaldarović, V. Lay, A. Petak i M. Richter, dok su definitivnu verziju izradili i okupljajući suradnike je proveli V. Lay i A. Petak.

Uredništvo